

բան մէկէն որոշ չիմացուիր, բայց քանի կ'երթայ՝ տարիքն առնելով ու մարմինը զօրանալով՝ աւելի յայտնի կ'ըլլայ: Ենոր համար տղոց վրայ աչք ունեցող ծնողքը կամ վարպետը՝ աս չորս հինգ տարուան միջոցին մէջ ամէն հնարք պիտի ընեն զիրենք աղէկ կերպով դաստիարակելու, և ամենէն մեծ հնարքը պիտի ըլլայ համբերութիւնը. վասն զի թէ որ համբերութեամբ երկայն բարակ ու զանազան առիթներով տղուն ամէն շարժմունքը չքննես ու անոր հոգին չիմանաս, շատ անգամ պատահական բանը կարծես թէ բնաւորութեանը գէշութեանէն առաջ եկած է, կամ թէ վեր'ի վերոյ գիտողութեամբ՝ լռիկ ու հեզ տղան յամառ ու ապուշ տղու տեղ կը դնես, ծոյլը երկչոտի տեղ, փուճ բաներու հետաքրքիրը ուսումնասիրի տեղ: Եւ գէշ բան չկրնար ըլլալ՝ որ վարպետ մը տղուն բուն բնաւորութիւնը չհասկըցած՝ տարբեր բնաւորութեան տէր դնէ զանիկայ մտքին մէջ, ու անոր համեմատ դաստիարակելու ոճ բռնէ:

Եւ որովհետեւ մտքերնիս տղան կրթել է, թէպէտ ստոյգ ալ իմացած ըլլանք տղուն պակսութիւնները, միշտ պէտք է որ հետը համբերութեամբ ու քաղցրութեամբ երթանք. վասն զի ինչպէս որ եւրոպացի երեւելի դաստիարակներ կը հաստատեն երկար փորձերով՝ համբերութիւնն ու քաղցրութիւնը տղուն սիրտը վաստակիլ կուտան, և առած կրթութիւնը կ'ըլլայ ազնուական կրթութիւն: Սիայն թէ նախ քաղցրութիւն ըսելով պէտք չէ տղուն ան տեսակ պակասութիւններուն ալ աչք գոցել, որ աւելի գէշ սկզբունքներէ առաջ կուգան՝ քան թէ տղայական հասակէն. երկրորդ աս ալ նայելու է որ քաղցրութեամբ խրատելու կամ յանդիմանելու ատեն ծանրութիւն մըն ալ պահուի: Եւ գիտնալու է որ չորս հինգ տարուան ինչուան տասը տարեկան տղայ մը թէպէտ և դեռ բանի տեղ չգրուիր,

բայց իրեն թէ բարոյական դաստիարակութեանը և թէ ուսմունք սկսելուն ամենէն յարմար միջոցը աս է, և իրեն ապագայ վիճակին բարեբաղդութիւնն ալ աս տարիքներէն շատ կը կախուի:

Բարոյական կրթութեան կողմանէ աղէկ դաստիարակութիւն առած տասը կամ տասուերկու տարեկան տղէն կը պահանջուի որ Եստուծոյ և իր ծնողացը վրայ ունեցած պարտքերը աղէկ ճանչնայ, այսինքն իրեն սովորական համառօտ աղօթքէն չպակսի, ծնողացը խօսքէն չելլէ, կամ ինչ և իցէ կերպով անոնց նեղանալու պատճառ չըլլայ: Իրեն հասակակից ընկերներուն հետ կենցաղավարելու ժամանակը զանոնք չարհամարհէ, կի՞մ մէկուն մէկալին դէմ թշնամութիւն չցուցնէ ու ռիս չպահէ. վասն զի տղայ մը քանի որ տարիքը կ'առնէ, ու դէպի տասուերկու տասուիրեք տարին կը մօտենայ, կամաց կամաց ասոնց նման ախտեր կը սկսին վրան երեւնալ:

Եւ համարհութիւնը, ատելութիւնը ու ռիս պահելը այնպիսի ախտեր են որ կրնանք ըսել թէ կամ դիւրաւ կը շրտկուին, և կամ ամենեւին չեն շտկուիր. այսինքն թէ որ տղու մը վրայ երեւան աս պակասութիւնները, դաստիարակը կրնայ գիմացը առնել առանց մեծ դժուարութեան. վասն զի պզտիկ տղուն բնաւորութիւնները մոմի կը նմանին, ու զածիւր պէս կըրնաս ծռել՝ ձևի բերել. բայց թէ որ մէյմը տասնըեօթը կամ տասնըութը տարին անցնի, մոմը կապար կ'ըլլայ, կապարը երկաթ. և այնպիսի բանական երկաթ մը՝ որ եթէ կրակի մէջ տաքցնելով կակղցընել ու զենաս, միայն մահազէն գործիքներ կրնաս շինել անկէ: Եւ համարհութեան հոգին արեւելք ընդհանրապէս հարուստներուն որդւոցը վրայ աւելի կը տեսնուի. որոնք դաստիարակութեան առնուն ալ լրած չըլլալով՝ պզտիկ հասակէն մտքերնին կը դնեն թէ իրենց

հօրը հարստութիւնը միայն զիրենք երջանիկ կամ մեծ մարդ պիտի ընէ . չէն գիտեր թէ կատարեալ երջանկութիւնը աղէկ կը թուութիւնն է . և մեծ փառք ու պատիւ է հարուստի մը՝ թէ որ աղքատին խոնարհի, ու վանիկայ մարդու տեղ դնելով պատուէ, ինչպէս որ իրաւացի է . վասն զի աս աղքատը իբրեւ մարդ՝ կրնայ մէկալ հարուստէն շատ վեր ըլլալ թէ խելքով, թէ ճարտարութեամբ, և թէ առողջութեամբ ու տեսքով . ուրեմն կ'արժէ որ հարուստը աղքատին վրայ գոռոզանայ՝ կռնակը ունեցած ոսկիի բեռանը համար : Ուստի դաստիարակը պիտի ջանայ հարուստներու տղոց ունեցած բնական արհամարհութեան հոգին նուաճելու, ու պզտիկ հասակէն անոնց միտքը համոզելով թէ որ և իցէ մարդու՝ մանաւանդ աղքատաց հետ, քաղցրութիւն ու պատուով երթալը ինչ մեծանձնութիւն ու առաքինութիւն է :

Բայց բանը աս է որ երբեմն աս արհամարհութեան հոգին աղքատ կամ անկարող տղոց վրայ ալ կը տեսնուի, որ այսպիսիներուն ռամկօրէն ընթատ հպարտ կ'ըսենք : Ընթատ տղոց հպարտութիւնը երբեմն իրենց ուսման յարմար ըլլալէն առաջ կուգայ, որով իրենք զիրենք կը սկսին ընկերներէն վեր դնել : Բայ արագաբաւ մէջ դաստիարակը տղան խրատելէն զատ, կրնայ նաև ընկերներուն առջևը խաղք ընել զինքը՝ այնպիսի բան մը հարցընելով որ չգիտնայ, կամ այնպիսի բան մը ընել տալով՝ որ տկարը իրմէն աւելի աղէկ կատարէ : Բայ հնարքը արհամարհութեան ու հպարտութեան ախտին դէմ քան զամէն պատիժ ու յանդիմանութիւն աւելի կրնայ զօրել . վասն զի ան տեսակ բաներու մէջ որ չէր կարծեր թէ պզտիկ ինչայ՝ խաղք կ'ըլլայ, կը սմբի : Իսկ թէ որ տղայ մը ամէն կողմանէ խեղճ ու անկարող է, և միանգամայն արհամարհութեան հոգի ունի, այնպիսեւոյն դիմացը շա-

րելու է իրեն պակասութիւնները, ըսելով թէ ասոնցմէ որո՞ւն վրայ կը հպարտանաս և ուրիշները կ'արհամարհես . թէ որ աս առանձնական խրատով չըրտկուի, պէտք է ընկերներուն առջևը խաղք ընել՝ չգիտցած բաները հարցընելով կամ չկըցած բաներն ընել տալով . և երբոր ինքը պապանձի, դասընկերոջը զուրցընել կամ ընել տալ :

Բայց աս տեսակ յանդիմանութեանները դաստիարակը կիրք պիտի չցուցնէ, մանաւանդ թէ պաղ արիւնով մը պիտի կենայ, և նոյն միջոցին պատիժ տալէն պիտի զգուշանայ, որպէս զի տղան չըսէ թէ թշնամութեան համար զիս ընկերներուս դիմացը խաղք կ'ընէ վարպետս :

Իսկ որ ան պահելուն վրայ, Բայ ատրտը ան աստիճան զգուշի բան է Բայ տուծոյ առջև որ կարծես թէ ոխ պահողին դէմ Բայտուած ալ ոխ կը պահէ . իսկ ուրիշ պակասութիւն ընողներուն վրայ թէպէտ և կը բարկանայ՝ բայց աւելի կը գթայ : Բայ ատրտը թէ որ տղոց վրայ ստէպ տեսնուի, զարմանք չէ . միայն ջանալու է որ ամենայն կերպով դիմացը առնուի աս հնարքներով : Թէ որ տղան դեռ ութ թը կամ տասը տարեկան հազիւ կայ, դաստիարակը կրնայ քաղցրութեան հետ քիչ մը խստութիւն խառնել, այսինքն աչքը վախցընել թէ ոխակալութիւնը ինչ գէշ բան է . և ուտելու կի՞ խաղալու բաներէն քիչ մը զրկել, ստիպել որ մէկէն եղբօրմէն ներուժն ինզրէ ու անոր հետ հաշտուի : Բայց երբոր տղայ մը տասուերկու տասուերեք տարին անցած է, աս նիւթիս մէջ հետը խստութեամբ վարուիլը վտանգաւոր է . վասն զի կրնայ դաստիարակին դէմ ալ բարկանալ, ոխ պահել, ու դրսուանց չցուցընել . ուստի վարպետը խելքը հասնող տղոց հետ պատճառներով ու օրինակներով պիտի խօսի . և քան զամէն բան պիտի նայի որ ինքը անոխակալութեան օրինակ տայ տղոց . զոր օրինակ թէ

որ տղայ մը դաստիարակին դէմ յան-
ցանք մը ընէ, որ խիստ ծանր բան է,
դաստիարակը այնպիսի կերպ մը ցու-
ցրնելէն ետեւ՝ թէ ամենեւին չի կար-
ծեր աս բանս քեզմէ, բնաւ վրէժխն-
դրութիւն չընէ, հապաքիչ մը ատեն
անանկ թողու։ Եւ ատ հաւանական
է որ ան միջոցին աշակերտը իրեն
դաստիարակէն թողութիւն առնելու
գայ, ինչպէս որ պարտքն է. բայց
թէ որ լրբութեամբ աս պարտքէն ալ
ետ կենայ, ան ատեն այնպիսի յան-
ցանքի համար ինչ պատիժ որ որո-
շուած է՝ պէտք է տալ, որպէս զի ու-
րիշ տղոց ալ չանցնի չար օրինակը։
Սիւսն դաստիարակը անոխակալու-
թեան նշան տալու համար՝ կրնայ պա-
տիժը քիչ մը մեղմել։

Դարձեալ խիստ զգուշալի բան է
տղու մը սրդողելէն ետեւ՝ օրերով կամ
շաբաթով երեսը չնայիլը, ինչպէս որ
դաստիարակներէն ոմանք աս գէշ սո-
վորութիւնը ունին։ Եւ կերպը եր-
բեմն հարկաւոր կ'ըլլայ, ու շատ մեծ
ազդեցութիւն կ'ընէ, թէ որ վար-
պետը փոխանակ տղուն խօսքով բար-
կանալու՝ ձայն չհանէ, ու քիչ մը ե-
րեսը կախէ, բայց չէ թէ օրերով։
Թող որ աս բանս աւելի խօսք մտիկ
չընող տղոց համար կը վայլէ. վասն
զի վարպետին երես կախելը ըսել է
թէ ալ քեզի խօսք զուրցելս աւե-
լորդ է։

Հ. Տ. Թ

ԱՌԱՎ

Լսողութիւն՝ ու եր յագերը։

“Ձեռքիդ եկած բանը ուրիշի մի
թողուր”։ Եւ մէկ առակ մըն է որ
Լսողութիւն ասանկ կը բացատրէ. Լս-
տուտին մէկը ցորենի արտին մէջ բոյն
կը դնէ, հաւկիթ կ'ածէ, թուխս կը

նստի. կ'ելլեն ձագերը, բայց դեռ
փետուրնին չերկընցած՝ ցորենը կը
հասուննայ, հնձելու ատենը կուգայ։
Եւ զձագերը կը սկսի հոգ մտմը-
տուք ընել, յանկարծ արտին տէրը
գայ ցորենը կտրէ նէ՝ իմ բանս ինչ-
պէս կ'ըլլայ կ'ըսէ ինքնիրեն։ Ձագե-
րէն չհեռանայ՝ չըլլար, պէտք է որ ա-
նոնց կերակուր ճարէ. ուստի կ'ապրս-
պրէ ձագերուն որ արթուն կենան։

“Եւ արտին տէրը իր տղուն հետ հոս
կուգայ, կ'ըսէ. աղէկ մտիկ ըրէք,
նայեցէք ինչ կ'ըսեն իրարու, ու ինծի
իմաց տուէք որ մեր գլխուն ճարը տես-
նենք”։ Լսողութիւն երթալուն պէս
արտին տէրը կուգայ, կը նայի, “Եւ
ցորենը հասունցեր է, կ'ըսէ տղուն.
գնա մեր բարեկամներուն շատ բարե-
ւորէ, ըսէ որ ամէն մարդ մանգաղն
առնէ ու վաղը առաւօտ գայ հոս մե-
զի օգնելու”։ Լսողութիւն տուն դառ-
նալուն պէս՝ ձագերը իրար անցած
ճըլճըլալով դիմացը կ'ելլեն։ “Եւ
րիկ, կ'ըսէ մէկը, մարդը ըսաւ տղուն
որ վաղը առտու կանուխ բարեկամե-
րը գան օգնեն իրենց ու ցորենը կը տ-
րեն”։ “Եւ կ'ըսէք, ըսաւ մայրը.
ատանկ է նէ բան չկայ. վաղուան խօ-
սակցութիւն լսելու է. դուք բաներնիդ
նայեցէք ձագերուն, ահա ձեզի կե-
րակուր, կերէք կշտացէք ու անհոգ
եղիք”։ Եւ գիշերը ձագերն ալ մայրն
ալ հանգիստ կը քնանան։ Լսողութիւն
կ'ըլլայ, ոչ եկող կայ ոչ գացող. ար-
տուտը կը թուի կ'երթայ նորէն կե-
րակուր փնտռելու. մէյմըն ալ արտին
տէրը կուգայ. “Եւ ինչ է, կ'ըսէ որ-
դոյն. ո՞ր են աս մեր բարեկամե-
րը. մարդս պէտք չէ եղեր որ այսպի-
սի ծոյլ բարեկամներու վրայ դնէ իր
յոյսը. գնա տղաս, մեր ազգականնե-
րուն ըսէ, անոնք թող գան”։ Լս-
տուտին ձագերը աս լսելուն պէս՝ առ-
ջինէն աւելի տակն ու վրայ կ'ըլլան։
“Եւ գաղանները կանչելու ղրկեց,
մարիկ. վաղը առտու... — Եւ չէ,
ձագերուն, հանգիստնիդ նայեցէք,